

Jugoslavenstvo – priznavanje prava na nacionalnost

Okrugli sto

JUGOSLAVENI – RJEŠENJE, A NE PROBLEM

Drugi po redu okrugli sto na temu „Jugoslavenstvo – priznavanje prava na nacionalnost“ u izvjesnom smislu označava ulazak u novu fazu rasprave o Jugoslavenima – pripadnicima nacionalnosti za koju se tvrdi da je nestala ili da, zapravo, nikada nije ni postojala. Na žalost protivnika ideje Jugoslavenstva, a na sreću demokratije i slobode mišljenja, Jugoslaveni itekako postoje, oni žive i, kako je rekao jedan od izlagača na skupu, predstavljaju svojevrzne svjedoke događaja od 90-ih na ovamo. Njihovo postojanje nikada nije ni bilo upitno. Dugogodišnjim djelovanjem kroz Udruženje „Naša Jugoslavija“, te, aktuelno, osnivanjem Saveza Jugoslavena u Zagrebu i Njemačkoj i Kluba Jugoslavena u Splitu, Jugoslaveni smionu krče put ka ostvarenju svog cilja – priznavanju prava na nacionalnost.

Na skupu su iznijeti različiti aspekti pristupa navedenoj tematici, otvorena su neka nova pitanja, predložene metode daljeg djelovanja... Prisutni su mogli saznati više o samim počecima ideje Jugoslavenstva, preobražajima kroz vrijeme, dobrim i lošim iskustvima, kao i o aktuelnom trenutku Jugoslavena danas. S obzirom na šarolikost gostiju, a bilo ih je iz Zenice, Splita, Lazarevca, Njemačke, Belgije i, domaćina, Sarajeva, može se sa opravdanim optimizmom konstatovati da ovakvi skupovi privlače sve veću pažnju javnosti. I to kako domaće, tako i inostrane, naročito nakon osnivanja Saveza Jugoslavena Njemačke.

U nastavku donosimo pregled izlaganja sudionika skupa.

O Jugoslavenima – Uvod

Istorijski gledano ideja o stvaranju nacije Jugoslavena datira još iz vremena kada je formiranje nacija u Evropi već prilično uhvatilo maha. U prilog ovome govori činjenica da se za početak stvaranja nacija kao svojevrsnog proizvoda određenih društvenih i ekonomskih uslova uzima vrijeme nakon Francuske buržoaske revolucije, a to je kraj 18. vijeka. Prema današnjim saznanjima nacije su zasnovane na etničkim principima i predstavljaju zajednice koje su nastale zahvaljujući aktivnom djelovanju političara i intelektualaca tog vremena, koji su nacionalne tradicije pretočili u političke programe.

Sa idejom o Jugoslavenskoj naciji bilo je isto tako s tom razlikom što su naši narodi u to vrijeme bili pod okupacijom – neki dijelovi su se nalazili pod Austro-Ugarskom monarhijom, neki pod Otomanskom carevinom, a oni koji su se smatrali slobodnim, bili su pod jakim pritiskom i uticajem tada velikih evropskih sila (pored navedenih tu su još bile Francuska, Engleska i Rusija). Radi skučenosti vremena ovdje ne ulazim u istorijske detalje i zadržavam se na ovom grubom opisu.

Tridesetih godina 19. vijeka đakovački biskup J. J. Štrosmajer izlazi, dakle, sa idejom o stvaranju Jugoslavenske nacije smatrajući taj proces nužnim za opstanak i očuvanje narodne kulture, jezika i običaja kod južnih Slavena, a ujedno i kao svojevrsnu mogućnost za ujedinjenje, buđenje svijesti o zajedništvu i u tom kontekstu stvaranje uslova za oslobođenje od tuđeg jarma.

Jugoslavenstvo se kroz svo vrijeme svog postojanja (od utopijske ideje do nepobitne stvarnosti) preobražavalo i poprimalo nove forme: od nacionalne ideje (Štrosmajer), preko onog u vrijeme Kraljevine Jugoslavije, kada ga kralj uvodi kao državnu ideologiju i nameće odozgo, pa do političke prakse u vrijeme SFRJ, koja je djelimično također nametana odozgo, iako ne od samog vrha (Tito, Kardelj i ostali su bili protivnici stvaranja Jugoslavenske nacije nametanjem), ali nuđena kao alternativa nacionalnim podjelama unutar jugoslavenske zajednice.

Vrijeme nakon Drugog svjetskog rata kod nas je donijelo priličan zaokret po pitanju međunacionalnih odnosa u poređenju sa svim dotadašnjim iskustvima. Kroz stvaranje zajedničke države dolazi do ujedinjenja nacionaliteta uz posebno obraćanje pažnje na korektan pristup – svakoj nacionalnosti je osigurana mogućnost daljeg razvijanja svojih obilježja i karakteristika. U većoj zajednici to je imalo veću težinu i važnost, a s obzirom na ravnopravan odnos prema svakoj naciji, bez obzira na njenu brojnost, niko nije imao razloga da se osjeća zapostavljenim, ma kako se danas to predstavljalo.

Tokom svih tih godina Jugoslaveni su bili sastavni dio cjelokupne zajednice bez pokazivanja ambicija da preuzmu vodeću ulogu u političkom ili društvenom životu, ali postojeći kao stalna alternativa svakom obliku nacionalizma. Konstantan progres u razvoju društva doveo je do postepenog dizanja svijesti stanovništva i međusobnih odnosa unutar cjelokupne zajednice. U to vrijeme potvrdile su se četiri kategorije, koje su se razlikovale prema svom osjećaju pripadnosti:

- najbrojniji su bili oni, koji su se osjećali najprije kao Slovenci, Hrvati, Srbi..., pa tek onda kao Jugoslaveni – pripadnici zajednice,
- postojali su i oni, koji su sebe vidjeli najprije kao Jugoslavene (pripadnike zajednice), a tek onda kao Slovene, Hrvate, Srbe...,
- zatim su tu bili oni, koji su se osjećali isključivo kao Jugoslaveni,
- i na kraju su bili oni, koji su se osjećali isključivo kao Slovenci, Hrvati, Srbi...

Kada taj odnos pogledamo iz današnje perspektive postaje očigledno da je ravnoteža narušena i izmijenjena u korist ove posljednje kategorije. Situacija se pokušava predstaviti prilično čistom – svako ima „svoj“ nacionalni identitet, koji je nametnut „svom“ nacionalnom korpusu. Oni „manji“

(nacionalne manjine, s tim da nekima među njima nije priznato postojanje) su prepušteni sami sebi, a „velikim“ bi najviše odgovaralo da „mali“ uopšte ne postoje. Međusobni odnosi su poremećeni, tolerancija je prisutna samo na papiru, mnogo važnije je znati ČIJE JE?, nego KAKVO JE?.

Pa, i pored svega toga Jugoslaveni ne gube strpljenje i polako, ali sigurno uzdižu se iz ovog meteža. Postaje jasno da je Jugoslavenstvo fenomen za sebe, jer ne dozvoljava da bude sabijeno u šablon jednonacionalnih šema. Kulturni identitet sa svojim karakteristikama, kao što su kulturni život, odnos prema jeziku, tradicija, moralno-etičke norme, na višem je nivou od jednonacionalnih, jer je otvoren prema stranim uticajima, s njima se miješa, nadmeće, prihvata ih ili ih odbacuje, nalazeći se u stalnoj dinamici.

Jugoslaveni zagovaraju jednakost, ravnopravnost i zajedništvo. Mi ne težimo spajanju i stapanju nacionalnih osobnosti u jednu. To nije realno moguće, a i da jeste, predstavljalo bi pogrešan put, jer bi dovelo do nepovratnog gubitka kvaliteta. Što je veća nacionalna sloboda i ravnopravnost, to je društvo tolerantnije i slobodnije. Davanje mogućnosti izbora pripadnosti različitim nacionalnostima, odnosno dozvoljavanje prava na različitosti potvrda je tolerantnosti jednog društva. Time je svakoj nacionalnoj grupi omogućeno očuvanje sopstvenog identiteta. Takvi su odnosi postojali u nekadašnjoj SFRJ, za koju se tvrdi da nije bila demokratska niti tolerantna, a u novonastalim državama takvi odnosi uopšte ne postoje, iako one sebe smatraju demokratskim.

Ovdje treba posebno istaći da težnja spajanju i stapanju nacionalnih osobnosti s ciljem međusobnog obogaćivanja u novonastalim državama ne postoji, ali je prisutno nešto veoma nazadno – favorizovanje isključivo jednog nacionalnog identiteta uz istovremeno negiranje svih drugih. Od početka 90-ih na ovamo, praktikovanjem slijepog političkog i religioznog fanatizma, doživljavamo permanentno zapostavljanje, pa i zabranjivanje obilježja i karakteristika drugih i drugačijih nacionaliteta s ciljem njihovog konačnog nestanka. Jugoslaveni takav razvoj događaja ne mogu i ne žele prihvatiti.

Organizovanjem Jugoslavena u Saveze i Klubove želimo aktivno raditi na daljem jačanju jugoslavenskog identiteta kroz očuvanje kulturne, istorijske, jezičke i običajne baštine, poštujući identitete svih ostalih nacija uz koje su Jugoslaveni u prošlosti izgrađivali zajednički, ali i sopstveni profil. Pri tome će posebna pažnja biti posvećena istini, korektnom odnosu prema istoriji i otvorenom pristupu svim relevantnim događajima vezanim za ovo podneblje.

Posebno mjesto pripada mladima i njihovom odnosu prema Jugoslavenstvu. S tim u vezi, a upravo zbog iskustava drugih važno je skrenuti pažnju na neophodnost u sprječavanju svakog pokušaja stvaranja jugoslavenskog nacionalizma ili pak radikalizma. Jugoslavenstvo si zbog svojih karakteristika i svoje istorije ne može i ne smije dozvoliti spuštanje na nivo nacionalizma, jer tamo ne pripada. Jugoslavenstvo je suviše okrenuto i usmjereno čovjeku, njegovom mjestu u društvu i kvalitetu njegovog života, da bi se bavilo izgradnjom jednonacionalnih osjećaja. Favorizovanje samo jedne nacionalnosti i demokratski odnosi u društvu stoje u totalnoj suprotnosti jedno prema drugom i nemoguće je u toj konstelaciji očekivati progresivan razvoj.

Na kraju mog izlaganja želim skrenuti pažnju da s namjerom izbjegavam definisanje Jugoslavenstva. Jugoslavenom se može smatrati svako ko se tako osjeća, odnosno ko sebe vidi kao pripadnika nacionalnosti Jugoslaven. Može se dati definicija i opisati pripadnost, ali bi time bila učinjena velika nepravda prema svima onima, koji se osjećaju kao Jugoslaveni, a nisu navedeni u nekoj od „formulisanih“ kategorija. Jugoslavenstvo ne poznaje granice i nemojmo ih stvarati definicijama.

Ono što se, pak, sa sigurnošću može tvrditi jeste činjenica da Jugoslaveni nisu isključivo pripadnici južnih Slavena. To smo doživjeli u vrijeme zajedničkog života, a potvrdu tome su dali mnogi pojedinci i grupe u raznim životnim situacijama u toku i nakon bratoubilačkog građanskog rata. U našim redovima ima potomaka kosovskih Albanaca, Mađara, Francuza itd. Čak i to pokazuje našu otvorenost i korektan odnos prema svakome.

Nije nikakva mudrost reći da biti Jugoslavenom danas nije jednostavno. A kada je to bilo? Jean-Paul Sartre je rekao: „Možda postoje bolja vremena, ali ova su naša!“ Iz njih moramo izvući najbolje što možemo. Da bi pokazali svoje kvalitete Jugoslavenima nije neophodno potrebna država. Uostalom, svoju državu Jugoslaveni nisu nikada imali. O odnosima u društvu bilo koje zajednice u kojoj su do sada živjeli zajedno sa svim ostalim narodima na području nekadašnje SFRJ oni znaju mnogo više. Svojim prisustvom, svojim zalaganjem za prosperitet, svojom borbom za ravnopravnost i zajedništvo, oslikavali su praktično i neposredno pozitivne vrijednosti jednog progresivnog društva. Priznavanjem prava na nacionalnost svaka država u kojoj Jugoslaveni žive napravila bi veliki korak dalje u pravcu tolerancije, jednakosti, ravnopravnosti. Demokratija se zasniva na slobodi izbora. Odlučite se i shvatite – **Jugoslaveni su rješenje, a ne problem!**

Dalibor Tomić

Stanje jugoslovenske nacije početkom 21. veka

Zašto moramo postaviti pitanje stanja jugoslovenske nacije danas?

Ako se danas razmišlja o stanju jugoslovenske nacije, na početku 21. veka, onda se neminovno kao osnovno postavlja pitanje njenog postojanja uopšte. Svaku naciju treba shvatiti dinamički, u određenom istorijskom momentu, pa i našu, jugoslovensku naciju jednako. Ne postoje večne nacije, kao ni perfektna, tako da ne postoji ni garancija budućnosti neke nacije, ali ni njeno zadovoljenje u datom istorijskom momentu, osim u teoriji. Iz ovih razloga smo u obavezi uvek nanovo preispitivati postojeće odgovore i tražiti nove na naše pitanje jugoslovenske nacije, u zavisnosti od stepena razvitka društvene zajednice u određenom istorijskom momentu, u zavisnosti od novih pitanja razvitka savremenog društva na početku ovog veka.

Jugoslovenska nacija je formirana u SFRJ, u onih nekoliko decenija socijalnog mira i industrijskog, kulturno-obrazovnog i ostalog razvoja kojeg smo imali u drugoj polovini dvadesetog veka. Njena

uloga na istorijskoj sceni je bila uloga šaptača u pozorištu, koja je drugima uvek na novo objašnjavala tekst jugoslovenske ideje. Ona je predstavljala onu najbitniju tihu, kohezivnu snagu održavanja zajedničke države u teškim vremenima razvoja porušene zemlje nakon pustošenja drugog svetskog rata, kao i u vreme blokovske podele sveta nakon toga. Tek u devedesetim godinama se pokazalo da jugoslovenska nacija više ne može sa uspehom igrati ovu nezahvalnu ulogu društvene savesti, u vremenu kada su zajednička trpeza i imanje dobili odlike luksuza i blagostanja, kada se imalo šta deliti i oteti od drugih.

Upravo u tom istorijskom momentu dešava se buđenje jugoslovenske nacije, njeno shvatanje same po sebi i njeno unutrašnje preispitivanje. U vremenu nasilja i zla, u vremenu kada su se bratski narodi zaglibili u sopstveni i tuđi nacionalizam, Jugosloveni su doživeli najsuroviju negaciju svog bitisanja. Kao jedini predstavnici „omrzute“ državne zajednice postali su i najveće žrtve ratnih sukoba drugih nacija. Oni koji nisu fizički istrebljeni, uništeni su duhovno za najmanje jednu deceniju. Veštački je stvoren privid da ova mlada nacija nije preživela ta krvava dešavanja.

Nakon izlaska iz šoka dešavanja devedesetih i nakon početnih iskustava življenja u novonastalim državama, jugoslovenska nacija je u nekoliko poslednjih godina napokon probuđena izašla na istorijsku scenu. Masovni izlasci na ulicu povodom obeležavanja istorijskih datuma zajedničke prošlosti, učešće u protestima povodom teškog stanja u ekonomiji, kulturi, obrazovanju, intenzivno korišćenje novih medijskih formi u cilju okupljanja i razmene informacije o stanju sopstvene nacije i što-šta drugo su samo neke od karakteristika ovog završenog procesa buđenja jugoslovenske nacije. Snaga ovog buđenja se da uporediti na pozitivan način sa snagom buđenja vodećih evropskih nacija u devetnaestom veku.

Problem današnjeg vremena je upravo težnja svih neprijatelja jugoslovenske nacije da dokažu naše nepostojanje, da nas „žive“ sahrane ispod njihovih tmurnih naslaga prošlosti, pogotovo bliske prošlosti u poslednjih tridesetak godina. Zločin ubijanja naše zajedničke države devedesetih godina prošlog veka nije izvršen sa uspehom do kraja, ako još uvek postoje Jugosloveni, kao živi svedoci tog zločina i autentični čuvari sećanja na tu državnu zajednicu. Bogatstvo originalnih saznanja i pouka iz tog vremena zajedničkog življenja, kako pozitivnih, tako i negativnih, je upravo ono najveće blago koje posedujemo za budućnost, a to je i ono od čega naši neprijatelji imaju najveći strah: mi znamo kako se da živeti u zajednici jugoslovenskih naroda i narodnosti, mi danas znamo šta se u budućnosti da još bolje napraviti, ali smo istovremeno svesni toga, da mi nosimo u sebi klicu mogućih budućih zajednica, što nas i definiše kao prirodne neprijatelje svih nacionalista na ovim prostorima.

Ono što naši neprijatelji danas koriste u tom činu njihove borbe protiv jugoslovenske nacije je, pored instrumenata vlasti i moći, sa kojima u međuvremenu raspolažu i sve ih bolje primenjuju, i naša slabost nepoznavanja karakteristika jugoslovenske nacije, kao i trenutni nedostatak sagledavanja naše moguće budućnosti, nedostatak vizije jugoslovenske ideje i nacije uopšte. Upravo ovde postoji ogromna potreba davanja jasnih i dalekosežnih odgovora, kao deo zajedničke strategije razvoja jugoslovenske nacije i nacionalnih interesa, ali nam trebaju i konkretni odgovori kratkoročnih pitanja u bliskoj budućnosti, u saglasnosti sa tom strategijom.

Ovaj zadatak nije više u prvom redu samo zadatak teoretičara jugoslovenske ideje, koji nam danas sa sigurnošću bolno nedostaju, nego zadatak svih pripadnika jugoslovenske nacije, sa ciljem obezbeđivanja nacionalnog bitisanja i nacionalne svesti u ovim današnjim „modernim“ vremenima. Ova sadašnjica će već sutra sa sigurnošću predstavljati još bolniju prošlost od ove koju već sada imamo, ako ne budemo u stanju pronaći odgovore koji nam obezbeđuju zajedničku budućnost, odgovore na probleme današnjice.

Najveći zadatak postojeće generacije Jugoslovena je: održati nacionalnu svest koja se danas nalazi u velikoj opasnosti uništenja i izumiranja, ali i pronaći moguće odgovore za buduće generacije Jugoslovena, kao i pripremiti plodno tlo za njihov dolazak. Za pronalaženje ovih odgovora nemamo pravo čekanja na pojavu nekih novih, velikih, karizmatičnih pojedinaca, koji će u naše ime dati odgovore na sva pitanja i tako garantovati zajedničku budućnost. Neću preterati ako budem rekao da smo na ovoj, istorijskoj lutriji, već jednom imali glavni zgoditak i da nam se to neće skoro ponoviti, nakon što smo taj zgoditak proćerdali tako olako, kao što smo to učinili pre dvadeset godina. Mi moramo preuzeti odgovornost za sopstvenu sadašnjost i budućnost, inače nas više neće biti.

Ko su jugosloveni danas?

Jugosloveni danas su realno gledajući jedna nehomogena, skoro anarhistična grupacija dviju generacija, jedne koja je živela u jugoslovenskoj zajednici i druge koja si to delimično želi, ne samo na osnovi teškoća življenja u postojećim državama bivših jugoslovenskih naroda, nego i na osnovici prihvaćanja jugoslovenske ideje i prepoznavanja sebe kao članova jugoslovenske nacije i koja delimično želi živeti u postojećim državama bivših jugoslovenskih naroda danas kao ravnopravni građani, pripadnici jugoslovenske nacije.

Na ovaj način gledajući imamo pred sobom najverovatnije, pored svih poteškoća koje su nam do sada poznate, još i sukob generacija unutar sopstvene nacije. Ovaj sukob je prirodna pojava i sadrži negativne i pozitivne karakteristike, zavisi od nas koje ćemo od njih prevazići, a koje sačuvati i dalje razviti. Otuda verovatno potiče i različitost gledanja na dalje razvijanje jugoslovenske nacije, u kome se jedni bore za vraćanje na staro, do zalaganja za oružanu revoluciju, a drugi traže pomoć „sa strane“, od različitih međunarodnih činilaca, kao što je evropsko okruženje i slično. Ono što nedostaje je oslanjanje na sopstvene snage i mogućnosti u sopstvenim okvirima, sa ogromnim neiskorišćenim potencijalom.

Jugosloveni danas su i oni „stari“ pripadnici jugoslovenskih naroda i narodnosti, koji su ostali privrženi jugoslovenskoj ideji onako kako su je prihvatili u socijalističkoj zajednici, koji su se i tada i danas izjašnjavali kao jugosloveni, pripadnici socijalističke samoupravne zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti, iako te zajednice više nema. Ova vrsta jugoslovenstva nije predstavljal nadnacionalo ili anacionalno pripadništvo nekakvoj elitnoj grupaciji građana, nego patriotsko pripadanje toj ukupnoj zajednici, nešto kao „Jugosloven x-porekla“, što se tako tada, pa i danas još uvek doživljava.

Jugosloveni danas su i oni „stari“ Jugosloveni iz vremena naše poslednje zajedničke države, kojima je definicija jugoslovenstva kao patriotskog izražavanja oduvijek bila preuska da izrazi njihovo shvatanje pripadanja ovoj naciji, ali nisu posedovali zadovoljavajuće odgovore, jer im u toj zajednici i nije bio ugrožen opstanak, skoro do pred sam kraj. A onda više nije bilo ni vremena naći „prave“ odgovore.

Jugosloveni danas su i oni „stari“ pripadnici jugoslovenskih naroda i narodnosti, koji su se nakon dešavanja devedesetih godina prošlog veka osetili razočaranim u „sopstveni“ narod, ali se danas ne smeju izjasniti kao Jugosloveni, jer bi ih odmah žigosali kao izdajnike tih naroda.

Jugosloveni danas su i ovi „novi“ Jugosloveni, pripadnici nove generacije mladih koji su delimično doživeli bratoubilački rat, kao mala deca, ali duboko doživljavaju njegove posledice, kao dokaz besmislenosti i štetnosti nacionalističkih struja u bivšim jugoslovenskim narodima, koji na osnovi sopstvenih saznanja, ali i osećanja nacionalne pripadnosti, prirodno se prepoznaju u jedinoj naciji na ovim prostorima, koja do sada nije imala nacionalističke pretenzije protiv pripadnika drugih nacija. Među njima nalazimo Jugoslovene po porodičnoj tradiciji, porodica od kojih poneke već u

četvrtoj generaciji žive u Jugoslaviji ili onome što oni nazivaju „njenim ostacima“, ali i one Jugoslovene koji to sveže postaju, po ličnom ubeđenju i ličnom pravu na samoopredeljenje.

Da li su Jugosloveni imali svoju državu do sada i da li je moraju imati?

Sve Jugoslavije do sada su bile tvorevine jugoslovenskih naroda koji su delove svoje suverenosti davali u zajedničku državu, stvarajući je na taj način. U monarhiji su to bila tri naroda, u socijalizmu svi jugoslovenski narodi i narodnosti na određenoj teritoriji, ali nikada do sada to nisu bili i pripadnici jugoslovenske nacije, iako su se u međuvremenu kao nacija oformili i učvrstili u državi, čiji su građani bili. Činjenica je i da u poslednjoj jugoslovenskoj zajednici nije postojalo pitanje jugoslovenske nacije kao nacionalni problem, te je to ujedno i dokaz da jugosloveni mogu živeti u zajedničkoj državi sa jugoslovenskim narodima i narodnostima zadovoljavajući u potpunosti svoje nacionalne težnje i potrebe.

Jugosloveni danas ne žale za svojom državom, jer je nikad nisu ni imali, nego žale za zajedničkom državom sa ostalim jugoslovenskim narodima i narodnostima u kojima bi bili priznati kao konstitucionalni činilac, ne samo na osnovu kulturnih tradicija, materijalnih prava, zajedničke istorije, brojčanog stanja i slično, nego i na osnovi međunarodno priznatog prava na sopstvenu naciju u celosti. Jugosloveni su i danas spremni biti lojalni građani svih društvenih zajednica na ovim prostorima, pod uslovom da se u njima praktikira demokratsko uređenje koje im garantuje nacionalno priznanje i sva prava koja idu uz to. Jugosloveni si žele preneti u današnje vreme sve ono dobro što su imali u prethodnim državnim zajednicama na ovim prostorima, što im se često karakteriše kao istorijski revizionizam, upravo od strane onih koji danas, u svojim državama, nisu dostigli ni deseti deo stepena demokratije koji smo mi imali na ovim prostorima već pre četrdesetak godina.

Jugosloveni ne insistiraju na svojoj sopstvenoj državi, nego na društvenim zajednicama baziranim na istinskoj demokratiji, ali će uvek stajati u potpunosti iza jugoslovenske ideje, kao najnaprednije strategije zajedničkog života svih građana ovog dela Balkana. Kao takvi pozdravljaju i podržavaju sve moderne integracione procese na ovim prostorima, pod uslovom da vode ka boljem međusobnom razumevanju i saradnji. Oni istovremeno prepoznaju u svim dolazećim multinacionalnim zajednicama bogatstvo različitosti i njihove prednosti, jer su i sami već od ranije sa uspehom živeli u takvim zajednicama. Oni su ih, naime, već odavno prakticirali, dok su drugi još uvek teoretisali o njima. Postoji li neminovna potreba za sopstvenom jugoslovenskom državom? Odgovor je: ne, jer oblik državnog uređenja ne garantuje sam po sebi rešenje nacionalnih pitanja njegovih građana, nego uspešno sprovedeni proces široke demokratizacije odnosa unutar državne tvorevine.

Šta su karakteristike jugoslovenske nacije?

Odgovor na ovo pitanje je mnogostruk i složen, ali ne toliko težak koliko se, možda, pretpostavlja. Pitajmo se dali postoji:

1. zajednička istorija
2. zajednički jezik i bliska etnička i kulturna srodnost
3. povezana teritorija kao geografski faktor
4. religijska komponenta
5. specifičnost društvene zajednice u ovom momentu istorijskog razvitka
6. potreba jedinstvenog unutrašnjeg tržišta i podele rada
7. osećanje pripadnosti sopstvenoj naciji i čista i jasna želja da se živi u zajednici
8. zajednička budućnost unutar sopstvene nacije, ali i prema okruženju
9. jugoslovenska ideja kao ideološka platforma daljnog razvitka

pa ćemo tačno videti u kojoj meri je jugoslovenska nacija već definisana kao sopstveno nacionalno biće, ali i gde imamo određene deficite i nedostatak pozitivnih odgovora.

- Zajednička istorija je istorija razvoja jugoslovenske ideje, istorija razvoja i nestajanja državnih zajednica jugoslovenskih naroda, ali i istorija suživota Jugoslovena u novonastalim državama Balkana.
- Korišćenje zajedničkog jezika južnoslovenskih naroda ili, tačnije rečeno, razumevanje svih njegovih dijalekata nasuprot intenzivnom negiranju i čišćenju tih jezičkih struktura danas predstavlja jednu od najvećih prednosti Jugoslovena na ovim prostorima. Mnogo je lakše i svrsishodnije ostvarivati ekonomsku i ostalu saradnju na jeziku koji svi razumeju, kad hoće i imaju interesa za to, nego na nekom „stranom“ jeziku.
- Težnje Jugoslovena na poljima kulture, obrazovanja, sporta i drugog na održavanju i daljem razvijanju jugoslovenskog prostora otvaraju i nude nove i nesagledive mogućnosti razvoja jugoslovenske nacije, ali i drugih u okruženju, mogućnosti koje mnogostruko prevazilaze uske nacionalne okvire postojećih država u regionu.
- Rascepanost teritorije bivših jugoslovenskih državnih zajednica danas, kao i religijska različitost Jugoslovena snažno podstiče na uzajamnu toleranciju i saradnju Jugoslovena unutar sopstvene nacije, ali i prema drugima. Ova dva faktora, geografski i religiozni, su i drugim nacijama pre nas pozitivno služili svrsi sopstvenog ujedinjenja, pa zašto ne bi i nama?
- Teritorijalna rascepanost je nepobitno najveća prepreka ponovnom ujedinjenju Jugoslovena danas, ali je isto tako istorijska činjenica sa kojom moramo računati, jer predstavlja današnji oblik suvereniteta drugih nacija na ovim prostorima. Ona se da prevazići intenzivnim oblicima integracije i međusobne saradnje na ovim prostorima, u smislu ostvarivanja prava jugoslovenske nacije u okvirima tih novih država. Ovde je vrlo važno reći da Jugosloveni nemaju nameru rušiti postojeće države drugih nacija danas, ali imaju nameru da ih na demokratski način „preurede“.
- Religijska komponenta je vrlo jasno definisana kao povezanost tih različitosti i široka tolerancija Jugoslovena prema svim vernicima, ali i ateistima na ovim prostorima. Ova različitost nikada nije bila prepreka pripadanja jugoslovenskoj naciji, jer se ona ne bazira na religiji, nego na jugoslovenskoj ideji.
- Mislim da se po pitanju zajedničke istorije, kao i bliske etničke i kulturne srodnosti i teritorije kao geografskog činioca, ne postavljaju potrebe dodatnih objašnjenja od onih koje već imamo. Ono što je sa sigurnošću potrebno je pojačana borba protiv revizionističke politike naših protivnika, stalno ponavljanje istine pre nego što njihove lazi to postanu. U ovom delu nam je potrebna mnogo veća angažovanost intelektualaca iz naših redova, kulturnih radnika, publicista, istoricara, etnologa i ostalih, ali i podrška postojećih medija ili stvaranje novih u smislu širenja sopstvene istine.
- Specifičnosti društvenih zajednica u postojećim državama u kojima žive Jugosloveni danas zahteva i specifičnost borbe za prava jugoslovenske nacije u tim državama, ali je težnja Jugoslovena posvuda ista: živeti kao ravnopravni građani u demokratskom okruženju.
- O potrebi privrednog povezivanja u regionu je u međuvremenu pokrenuta široka rasprava na ovim prostorima i od vodećih političkih struktura, pokrenut je proces povećanog zbližavanja i međusobne saradnje na svetskom tržištu, što znači da je u pitanju privredna opravdanost zajedničkog tržišta i podele rada, u čemu se osećamo potvrđeni od strane drugih u onome što smo uvek tvrdili, a to je da smo samo u zajednici jači.

Postoji li rešenje pitanja jugoslovenske nacije?

Dve bitne postavke se daju već danas naglasiti, a to su:

- a. jugoslovenska nacija nepobitno postoji, i
- b. nedostatak strategije daljnjeg razvoja nacionalnog bića u cilju zaštite nacionalnih interesa Jugoslovena u celosti

Imamo li potrebe razmišljati u ovom pravcu? Naravno da imamo, iz prostog razloga što se na ovaj način da razotkriti stepen ugroženosti jugoslovenske nacije danas. Jugosloveni danas su izloženi višestrukim pokušajima duhovnog i fizičkog istrebljenja, u kojima asimilacija, egzistencijalno nepriznavanje, politička izolacija i marginalizacija, revizija zajedničke prošlosti, kulturno osiromašenje, veštačko izopačavanje zajedničkog jezika, medijska antikampanja i još mnogo više predstavljaju samo vidljivi vrh ledenog brega onoga što nam se danas dešava u cilju našeg konačnog nestajanja na ovim prostorima i iz istorije. Promene imena i prezimena, religijskog izjašnjavanja, mesta stanovanja, prešutkivanje sopstvenog identiteta, prekrojavanje sopstvene prošlosti i ostalo su samo neki od indikatora pritiska koji se vrši na članove jugoslovenske nacije danas.

Da li je nacionalno pitanje jugoslovenske nacije, ali i jugoslovenskih naroda i narodnosti danas na ovim prostorima sa uspehom rešeno? Ni u kom slučaju. Ni jedan „bivši“ jugoslovenski narod ne poseduje sopstvenu samostalnost, nego se nalazi u ogromnoj zavisnosti od strane vodećih svetskih bankovnih institucija. U pitanju je perfidni oblik globalnog finansijskog neokolonijalizma, sa dalekosežnim i nama nepredvidljivim posledicama po budućnost ovih naroda, ali i jugoslovenske nacije. Istovremeno postoje u međunacionalnim odnosima unutar svih država na ovoj teritoriji diskriminirajući i rasistički odnosi prema pripadnicima svih „drugih“ nacija, čije se ime ne nalazi u imenu dotične države. Ovde Jugosloveni ne predstavljaju izuzetak, nego pravilo.

Postoji li rešenje pitanja jugoslovenske nacije bez rešenja nacionalnih pitanja svih jugoslovenskih naroda i narodnosti? Naravno da ne postoji, pitanje je samo kako ga mi, Jugosloveni, vidimo. Odgovor je i dalje u jugoslovenskoj ideji, kao bazičnom integracionom projektu, ali i u neodložnom procesu demokratizacije na ovim prostorima. Istinska demokratija nudi najbolji odgovor na sva nacionalna pitanja, pa i pitanje jugoslovenske nacije.

Frederik Goda

Aktuelni trenutak

Nakon što su prva dva govornika o Jugoslavenstvu govorila od početka (Dalibor) ili iz sredine (Frederik), ja ću se na temu osvrnuti s kraja, odnosno pokušaću kontekst smjestiti u aktuelna globalno-politička zbivanja u svijetu. Svjedoci smo aktuelne krize neoliberalnog kapitalizma i

svemoćnih korporacijskih carstava, poljuljanih novom tzv. Wall Street – revolucijom, koja je zahvatila čitav svijet. Dobro se podsjetiti da na prosvjedima u New Yorku učestvuju i slovenački filozof Slavoj Žižek, koji je vrlo popularan u svijetu.

Očigledno je da se danas radi o globalnom sukobu dva totalitarizma: kapitalizma (kao apsolutnog totalitarizma) i komunizma, koji se pojavljuje u jednom recikliranom obliku, kao prirodna protuteža kapitalizmu. U takvom kontekstu mi obnavljamo temu Jugoslavenstva – ne slučajno. Zašto se upravo danas razgorjela ova tema dinamizirajući suštinski i pravni sukob civilizacija? Kapitalizam predstavlja jedan vid mentalnog sklopa čovjeka kao civilizacijskog bića, a komunizam onaj drugi. Kapitalizam karakterizira čovjeka pohlepe, egoizma i nagona za neograničenom moći, a u komunizmu čovjeka pravde, pravednosti i humanizma, što je suština komunizma, odnosno socijalizma, kao njegove prve faze kroz koju smo prošli. To znači da mi nikad nismo bili u komunističkom sustavu već tek u njegovoj početnoj fazi – u socijalizmu.

Pojavilo se nekoliko teoretičara, koji su ovaj svijet prikazivali kao show. Tako je američki Japanac Fukojama iznio svoju tezu o kraju istorije, što se pokazalo kao totalni apsurd. Fukojama je nakon tog saznanja sam sebe pobio. Tako je bilo i sa nekim našim revizionistima, počev od Dušana Bilandžića, koji je sve što je pisao o Jugoslaviji i socijalizmu proglasio nevažećim i napisao nova saznanja o odnosima u svijetu. Tu je i Hantington sa svojim djelom „Sukob civilizacija“ gdje je svijet postavljen u odnosu sukoba bogatog sjevera i zapada i siromašnog juga i istoka.

Jugoslavenstvo je lokalno, odnosno regionalno pitanje Balkana. Jugoslavenstvo u današnjim uvjetima našeg kontinuiranog propadanja, tek otvara moguće modele izlaska iz sadašnjih negativnih tokova svih „Jugo-država“, kao naš mogući novi početak. Bez obzira na to da li će te države pojedinačno ili „u paketu“ pristupiti EU, kao uniji „blagostanja“. O definiciji Jugoslavenstva ne bih mnogo detaljisao, već bih spomenuo njegov početni parametar nacije, a to je rodni i teritorijalni. Ovaj teritorijalni je posebno bitan, jer on, u stvari, daje konturu svih ekonomskih potencijala date teritorije. Da li bolje stojimo u jednoj bogatijoj i teritorijalno složenijoj zajednici ili u ovim skućenim nacionalnim getima?

Kroz ranija izlaganja provlačila se dilema: država da ili ne! Rekao bih da bi to trebalo ostaviti kao otvoreno pitanje za budućnost. Ipak, po svim datim parametrima nacije, danas, nakon dvadeset godina razjedinjenosti jugoslavenskih republika, svi pokazatelji stanja jednog društva potvrđuju Jugoslaviju kao bolje rješenje od svega što su u tom kontekstu naši narodi postigli u cjelokupnoj svojoj istoriji i pored svih nedostataka, koje je evidentno imala.

Do sada smo imali tri diktature:

- prva je bila diktatura kralja Aleksandra Karađorđevića, koji je administrativno nametnuo Jugoslavensku naciju kroz organizaciju jugoslavenskih nacionalista (ORJUNA), koja je vrlo grubo nametana i tog dijela Jugoslavenstva se treba osloboditi, jer ne pripadamo tom tipu jugoslavenskog osjećaja,
- druga bi bila diktatura proletarijata, koja je nužno nakon revolucije i rata imala svoje grubosti, svoju retoriziju i svoje osvete, a tu se misli na Blajburg i ostala stratišta. To je hipoteka kojom se istoričari i analitičari moraju ozbiljno, detaljno i neutralno pozabaviti.
- danas imamo jednu novu diktaturu – diktaturu nacionalizama. To je jedan novi moment, jer kroz ovu diktaturu doživljavamo priznavanja, nepriznavanja, ponižavanja, prijete i tome slično.

Ne znam koliko je Jugoslavenstvo bilo definirano kao nacionalnost u SFRJ, ali je činjenica da se 1,5 miliona ljudi deklariralo kao Jugoslaveni, uz očigledni trend rasta u to vrijeme, što je svojevrsan dokaz spontanosti i slobode u donošenju odluke o nacionalnoj pripadnosti.

Dobro je sada se podsjetiti i uzroka događaja, koji su nas doveli u ovakvu situaciju kakva jeste. Pored nacionalizama koji su se razvijali (ekonomska kriza je bila očigledna) upali smo između čekića i nakovnja neoliberalnog kapitalizma, koji je na vrlo rafiniran način obezvrijedio i uništio čitav niz zemalja sa socijalističkim predznakom počevši od Čilea ubojstvom Aljendea 1975. godine, pa sve do pada Berlinskog zida.

Pregled ovih događaja izvanredno je opisala novinarka Naomi Klajn, i danas jedna od demonstirana u spomenutoj „Wall-Street-revoluciji“, u svojoj „Doktrini šoka“. Tu je dat veoma temeljit prikaz tehnologije destabilizacije jedne države po fazama, a jedna od tih faza je nastup ekonomskih ubojica (agenata CIA-e), koji uz prethodnu analizu stanja unutar rukovodećih nomenklatura, nude kredite uz velike provizije. Ko ne prihvata kredit ne ostaje dugo na vlasti ili ne živi dugo (Aljende ili Čaušesku). Krivica Čaušeskua nije diktatura, jer diktatura ima svugdje u svijetu. Njegov grijeh je taj da je vratio dugove. Rumunija je vratila sve dugove i time se izvukla, barem formalno iz neposrednog uticaja CIA-e. Dobar dio naciokrata kod nas je podlegao pritisku uzimanja ovakvih kredita, čiji je način povrata pokrenuo lavinu novih zaduživanja.

Međutim, šta se desilo? Mnoge druge države su opstale u svojoj formi, jedino je Jugoslavija razbijena. Zbog čega? Pa, zbog ovih naših nacionalizama. Gdje se tu može naći pravi uzrok? Na koga uprijeti prstom kao krivca? Očigledno je više tih uzroka; ali se može sigurno ustvrditi da je razbijanje Jugoslavije bilo nelegalno, protivzakonito i vaninstitucionalno. Možda vas ova riječ „vaninstitucionalan“ podsjeća na nekog aktera. Ustav iz 1974. godine nudio je sva moguća rješenja za izlazak iz već nabujale političke i ekonomske krize sa upravo započetim reformama. Lideri novih naciokratskih elita izabrali su doslovno najgori od svih modela Bakunjinovog anarhizma: „treba najprije srušiti jedan sustav i tek na njegovim ruševinama izgraditi novi“. Možda je bilo uticaja i marksističke teze o perspektivi u razvoju društva odumiranjem države – srušimo ono što imamo. Naši lideri, svi odreda nacionalističkog predznaka, korumpirani iz vana, ovo su shvatili kao mehaničko slaganje lego kockica, pa su jednostavno poremetili i pokidali sve normalne odnose među republikama i već dvadeset godina traje ta započeta destruktivna anarhija bez znakova ozdravljenja, odnosno sa sve izrazitijim znakovima negativnih trendova.

Evropska Unija, ideal novih naciokratija, ni jednu važniju odluku ne donosi bez koncenzusa. Znači suglasnosti svih 25 udruženih članica: tako je Portugal onemogućio donošenje evropskog Ustava, Irska je onemogućila donošenje novog evropskog ugovora, Slovačka je odbila spašavanje Grčke i tako redom.

Koncenzus je bio slovo zakona i našeg Ustava. Načelo Koncenzusa bio je Ustavni imperativ za sve važnije odluke u Jugoslaviji: a naši voluntaristi prekidaju 14. Kongres SKJ-u uz obavezu da će ga nastaviti. Nisu ga nikada nastavili rasturajući time glavnu integrirajuću silnicu zajedništva. Jugoslavenstvo još nije bilo profilirano, pa nije moglo ni djelovati kao koheziona snaga.

Pored evidentnih separatističkih tendencija koje su u Sloveniji počele već 1964. godine na poznatom sastanku intelektualaca, gdje je još tada Čosić sa slovenačkim separatistima trasirao neke buduće pravce, i u Hrvatskoj 1971. godine, ipak je početni korak izveo Milošević ukidanjem autonomije Vojvodini i Kosovu, samovoljnim proglašenjem novog Ustava Srbije, potpuno negirajući savezne organe Jugoslavije. Na kraju on upada u saveznu banku i poslužuje se državnim kapitalom i obezvrjeđuje postojanje savezne države. On je započeo domino efekt novih referenduma o osamostaljenju republika, a posljedice su svima poznate. Znači, za početak razgovora o jugoslavenskoj naciji, kao mogući korak ili jedan od mogućih koraka bio bi proglasiti sve referendume o osamostaljenju nelegalnim, jer to su po slovu zakona SFRJ i bili. Svjesni nemogućnosti bilo kakvog pravnog učinka takvog dokumenta, predlažem da kao organizacija koja predstavlja kontinuitet jugoslavenske ideje zauzmemo svoj stav.

Drugi korak mogao bi biti ozakonjenje Jugoslavenske nacije na temelju činjenice da evidentno postoje grupe građana koji se osjećaju Jugoslavenima – neki po inerciji od SFRJ, a sve više među mladim generacijama, koje imaju potrebu za svojim pravim identitetom, svojom povijesnom misijom. Svaka generacija ima svoju povijesnu misiju, a mladim generacijama danas bi mogla pripasti odlučujuća uloga u povijesnoj misiji Jugoslavenstva. U ovom momentu Jugoslavenstvo bi bilo, bar za sada i u ovim uvjetima, jedan od povezujućih elemenata među našim zavađenim narodima sa glavnim ciljem međusobnog pomirenja ozdravljenjem od svih nacionalističkih mržnji, normaliziranjem odnosa, tolerancije, i obnavljanjem međusobnog povjerenja, suradnjom na svim poljima društvenih aktivnosti, razvojnim prvenstveno.

U SFRJ je izostalo profiliranje Jugoslavenstva kao nacije, jer je Jugoslavija baštinila dužničku hipoteku od kraljevine Jugoslavije, koja nije riješila nacionalno pitanje. Nova Jugoslavija je sebi stavila u zadatak konačnog rješavanja nacionalnog pitanja. Jugoslaviju su zajednički stvarali Slovenci, Hrvati i Srbi, a u socijalističkoj Jugoslaviji svoju nacionalnost je dobila Muslimanska (Bošnjačka), Makedonska i Crnogorska nacija, iako je ova posljednja imala nekoliko svojih državotvornih oscilacija još od Berlinskog kongresa, ali je od 1945. godine definitivno profilirana kao nacionalnost.

Ovaj put Jugoslaveni su pred svojim povijesnim izazovom i zadatkom da ostvare vizije prvih vizionara jugoslavenske ideje iz početka XIX. stoljeća i svih onih vizionara koji su u pobjedničkoj antifašističkoj borbi stvorili i ostvarili prosperitetnu SFRJ, uz ogradu od svih negativnosti, kojih je bilo. Ovaj put slučaj je, međutim, mnogo složeniji i osjetljiviji zbog građanskog rata i međunacionalnih sukoba. To uvjetuje profiliranje jednog novog lika, integratora i medijatora, među novim Jugoslavenima u odnosu na nacionalističke zadrtnosti, koje u nekim sredinama pokazuju fašistoidne tendencije. Sada su na potezu Jugoslaveni. U svim novonastalim državama postoji pat-pozicija nacionalizma. Sve one su unitarne, sve nacionalne manjine su potisnute u drugi plan i žive kao građani drugog reda. Preostaje da se Jugoslaveni izbere za jednu modernu naciju.

U dostizanju tog cilja sigurno će poslužiti ovi i ovakvi okrugli stolovi, jer je složenost zadatka takva. Pored dobre informiranosti, znanja, velikog strpljenja, postupnosti i sistematičnosti moramo biti taktični, jer je osjetljivost velika zbog svih onih strahota, koje su se desile.

Miodrag Cvjetičanin

Kultura dijaloga

Želim da kažem da mi je izuzetno drago što sam prevalio veliki put da danas ovdje prisustvujem jednoj raspravi, koja je po mnogo čemu izazovna, a možda po mnogo čemu i otvorena, jer otvara dosta nepoznanica. Bio sam jedan od predlagača teza o kojima bi se danas ovdje razgovaralo, pa ću nešto malo napustiti ovo pitanje nacije, elementi nacije, pretpostavka razvoja nacije, i ponuditi moja promišljanja što je to, na što bi i o čemu bi Jugoslavenstvo kao takvo na svom putu ka konstituiranju trebalo da vodi računa, odnosno bolje rečeno po čemu bi trebalo da se razlikuje u odnosu na druge nacije.

Nacija jeste istorijska kategorija i danas ima dosta dilema oko toga kakva je perspektiva daljeg razvoja nacije s obzirom na migraciona kretanja u svijetskim razmjerama. Govoriću o kulturi, političkoj kulturi i kulturi dijaloga upravo zbog toga da pokušam pomoći kada se razgovara o naciji kao takvoj, jer smatram da je to veoma važno i neophodno.

Prva teza koju iznosim jeste – bez kulture nema slobode. Kultura pretpostavlja stvaralaštvo kod čovjeka. Samo slobodan čovjek i samo kulturni čovjek može da bude stvaralac. To pitanje odnosa prema kulturi je nešto što traži svoju stalnu prisutnost. Nema demokracije u društvu i iluzorno je očekivati bilo kakvu demokraciju bez kulture i bez slobode. Napominjem, suprotstaviti se institucionalnom pristupu o slobodi nije ništa drugo nego negacija slobode i negacija demokracije. Pitamo se živeći na ovim našim prostorima možemo li govoriti o slobodi čovjeka u ovako uspostavljenim odnosima. Ako čovjek nije slobodan, onda nije čovjek.

Malo ću se detaljnije osvrnuti na kulturu dijaloga. Još su stari Grci stvarali osjećaj o kulturi dijaloga. Ne može biti govora i ne možemo razgovarati ukoliko ne uvažavamo osnovni princip, a to je princip različitosti – različitosti mišljenja, različitosti stavova. Ljude spaja različitost. Mi, na žalost, živimo u vremenima ili nas tako uče i od nas tako traže da mislimo uvijek isto. Ako mislimo suprotno, ako imamo svoj stav, koji je, dakle, proizvod slobode čovjeka i njegovog kulturološkog bogatstva, onda nas se proglašava neprijateljem. Prethodnici na ovom skupu su upozoravali na tu činjenicu.

No, za čovjeka kome je stalo do stvaralačkih vrijednosti, a koji polazi od slobode i kulture, tu etiketu koju mu postavlja ovaj ili onaj, ne treba da pretstavlja ništa posebno. Ne bi ga trebalo, u krajnjem slučaju uznemiravati, niti bi ga trebalo dovoditi u dileme da li da bude različit. Različit može biti samo onaj čovjek, koji je trpeljiv. Samo onaj, koji nasuprot sebe ima drugoga, koji različito misli, ali se uvažavaju. Radi se tu o borbi mišljenja, a ne o borbi ličnosti, koja je često praćena tvrdoglavošću, kao poznata dva jarca na brvnu. Istinska borba mišljenja oplođuje. U japanskoj industriji postoji veoma interesantan momenat: ako u jednoj firmi dva menadžera o jednoj istoj stvari imaju iste stavove – jedan je suvišan. Želi se reći, samo borbom mišljenja možemo očekivati obogaćenje.

Čovjek je nedovršen ukoliko nije spreman na dijalog. Čovjek je siromašan ukoliko nije spreman na dijalog. Čovjek je nečovjek kao živo biće ukoliko nije spreman na dijalog. Čovjek se po svojoj spremnosti na dijalog i na toleranciju razlikuje od životinja. To mu je osnovno polazište.

Želim da ukažem na još jednu bitnu činjenicu – nema dijaloga kod GOVORA. Pri tome postoji velika razlika između govora i razgovora. Govor nam drže institucije i što institucije više govore, mi manje razgovaramo. Institucije su plaćene da govore – od institucije policajaca do institucije parlamenta, a zna se da je svaki parlament, u stvari, diktatura i to bez obzira na to što donosi zakone i slične stvari. Dakle, aludiram na ovo da se jednostavno u razgovoru o Jugoslavenstvu ne ide na suprotstavljanje koje bi bilo praćeno nedozvoljavanjem prava na različitosti, jer ono nas vodi u zablude. U zabludama nemamo svoj stav, već nas obavezuje nečiji drugi stav. Zašto ne možemo

da razgovaramo o Jugoslavenstvu, a da pri tome imamo i različite pristupe, odnosno da sa različitih aspekata o tome razgovaramo, jer prijete opasnost da to pređe u određenu uniformnost.

Kad se govori o pitanju nacije želim samo kratko da kažem – čovjek kao individua ulazi u naciju s razlogom – on očekuje da mu nacija riješi egzistencijalno pitanje, pa se postavlja pitanje na prostoru nekadašnje Jugoslavije u sadašnjim državama da li nacija rješava egzistencijalno pitanje. Zašto danas po Hrvatskoj više nema mačaka u kontejnerima – čovjek je taj, koji tamo traži svoj spas. Nacija i nacionalni ponos mu je i dalje veoma prisutan. Zbog toga kad govorimo o naciji nemojmo izbjegavati govoriti o odnosu između nacije i religije, pogotovo političke religije i u tom kontekstu o samom mjestu nacionalizma kao takvog. Zato mislim da bi u ovom pristupu trebalo polaziti od toga da razgovor oplemenjuje i obogaćuje. Kroz kulturu dijaloga i kroz razgovor kao takav postajemo plemenitiji, a na taj način i onaj s kim razgovaramo.

Ako je razgovor praćen mržnjom, onda je u pitanju nasilje. Da li Jugoslavenstvu odgovara bilo kakav oblik nasilja? Nasilje je suprotno slobodi. Nasilje koriste oni koji ne mogu da budu tolerantni, odnosno oni koji ne mogu da prihvate ili ne žele prihvatiti razgovor. Postavlja se pitanje nije li bolje duže razgovarati, a sačuvati glave ili raditi kako nam to političari pokazuju, pogotovo korumpirani, a cijeli sistemi i sve institucije su korumpirane, što se može dokazati kroz analizu nacionalizma. Da su naši „vrsni“ političari, koji nas i sada na žalost vode, i „ulažu ogromne napore“ da pomire narode na prostoru nekadašnje Jugoslavije dvadeset godina razgovarali u savjetu bezbjednosti OUN ne bi palo ni jedne kapi krvi.

Vezano za nasilje bih još dodao poznatu misao velikih teoretičara: „Tragično je za svako društvo u kom se događa da zbog nasilja roditelji sahranjuju svoju djecu.“ Prirodne zakonitosti govore upravo ono suprotno. Pogledajmo kratko ovu našu prošlost u posljednjih dvadeset godina. Otvara se ozbiljna dilema ko će i kada skinuti majkama, sestrama i suprugama crninu? Kako da se sve razmirice prevaziđu i kako da se vrati čovjek čovjeku?

Svoje izlaganje završavam prijedlogom ili, bolje rečeno sugestijom – duže razgovarajmo, duže vodimo polemike, ali ostanimo na pozicijama dostojanstvenosti čovjeka kao razumnog bića.

Dr. Pavle Vukčević

O Jugoslavenstvu iz mog ugla

Spominjanje Jugoslavenstva kao nacionalnosti i Jugoslavije kao države, najveći broj ljudi upoznatih sa pojmovima, veže za predodžbu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ili Kraljevine Jugoslavije. Jugoslaven se obavezno veže za pojam Komuniste.

Stvaranje predstava o pojmovima i riječima danas je uslovljeno masovnom proizvodnjom fraza kroz medije. Primjera radi, kada se spomene fraza „suživot i tolerancija“, koja je često upotrebljavan medijski proizvod u Bosni i Hercegovini, malo ko svjesno ili potsvjesno analizira riječi SUŽIVOT, kao stanje zajedničkog življenja ljudi, ili tolerancija, kao stanje prihvatanja različitosti. Naprotiv, „suživot i tolerancija“ je fraza, koja u mislima stvara vrlo jednostavan koncept, koji u riječi preveden znači „usiljeno stanje manjka napetosti i agresivnosti, koja je inače prirodna, jer smo različite nacije“. Ipak, iako dugačka, ova definicija ne postoji kao misao u ljudima, već kao osjećaj.

Svi masovni proizvođači, uključujući i medije, razvili su posebnu tehniku vezivanja svog proizvoda za svoje potrošače, ne tako što će ih intelektualno ubijediti u potrebu i kvalitet svog proizvoda, već tako što će im razviti osjećaj da je baš taj proizvod ono što trebaju i jedini koji može svoju namjenu da ispuni. Ovaj koncept u marketingu je poznatiji kao „emocionalni branding“, koji polučuje do deset puta bolje rezultate nego prosta analitička i sintetička propaganda.

U ovo se, naravno, uklapa i Jugoslavenstvo. Taj pojam se ne analizira kao pripadnost južnim slavenima, već kao fraza koja je brendirana kao pripadnost onome što je prethodilo ratu, suzama, krvoproliću itd. Jugoslavija je, dakle, brendirana kao država prošlosti, koja je, u većini mišljenja bila dobra, ali je prošla i nema je više.

- Niko ne želi da bude prethodnik ratu – zbog toga niko ne želi da bude Jugoslaven
- Niko ne želi da bude u prošlosti, već u budućnosti – zbog toga niko ne želi Jugoslaviju.

Posljedično, poznata nam je pojava brendiranja ljudi kao „Jugonostalgicari“. Upravo pojava ovog pojma potvrđuje navedeno. Jugoslavija je shvaćena kao fraza isključivo vezana za prošlost i svi zagovarači Jugoslavije su obavezno vezani za prošlost, a pošto je zagovaranje onog što je prošlo nostalgija, onda su, naravno, Jugoslaveni – Jugonostalgicari.

Na navedeni način se formiraju fraze, koje koriste široke mase. Ovo predstavlja prvu prepreku za ostvarivanje Jugoslavenstva, a i Jugoslavije. Jugoslavija mora da se veže za zajedničku zemlju južnoslavenskih naroda, a jugoslavenstvo mora da se veže za pripadnost toj zemlji. Dakle, Jugoslavenstvo ne može da se veže za savremeno shvatanje nacije, a pogotovo za specifično shvatanje nacionalne pripadnosti u Bosni i Hercegovini i u bivšim Jugoslavenskim republikama.

Ukoliko se, teoretski, ostvari pravo na opredjeljenje kao Jugoslaven, Jugoslavenstvo će izgubiti svoju nad-nacionalnost. Svaka nacija obavezno ima nacionalni interes, a u konačnici i krajnosti, apsolutni interes svake nacije je opstanak, zatim dominacija. Pitanje je, da li teoretski priznato Jugoslavenstvo kao nacionalnost, može da preživi među kleronacijama, a kamoli da dominira među njima. Jugoslavenstvo je nad-nacionalnost kao što je prezime nad-imenost.

Čovjek kao biće svakako sebe ostvaruje kroz kolektivnu, kao i kroz individualnu dimenziju. Lično ime predstavlja odraz individualnosti, a prezime odraz kolektivnosti – pripadanja grupi. Ovo je neosporna činjenica. Ime i prezime su zasnovani na subjektivnom i objektivnom. Pitanje imena je pitanje izbora, a pitanje prezimena je pitanje nasljedstva i prirodnog i biološkog pripadanja.

Na većem nivou nacionalna pripadnost Bošnjacima, Srbima ili Hrvatima, naročito u Bosni i Hercegovini, subjektivno se određuje tzv. „Nacionalnom opredjeljenošću“. Međutim, iako u izabranom imenu Bošnjaci, Srbi ili Hrvati, u neizabranom, prirodnom i biološkom prezimenu,

svakako smo Južni slaveni, tj. Jugoslaveni. Srozavanjem Jugoslavenstva na subjektivnu nacionalnost, gubi se objektivna, historijska, genetska, prirodna, neraskidiva... pripadnost.

Društveni poredak nametnut u Bosni i Hercegovini je truo, iskvaren i bolestan. Pogrešno bi bilo implementirati nešto tako zdravo i prirodno kao Jugoslavenstvo u njegov oboljeli organizam. Baš kao što je SFRJ ubijena, pa je sa njom umrlo dosta dobrih vrijednosti koje je nosila sa sobom, tako će i Dejtonska Bosna i Hercegovina, kada umre, odnijeti sa sobom sve što je za nju vezano. Nemojmo dva puta ubijati Jugoslavenstvo.

O Jugoslavenstvu se treba govoriti, razbijati medijski nametnute fraze, razbijati predodžbe o Jugoslavenstvu kao pripadanju Komunističkoj partiji, JNA i Jugoslaviji kao imenu države, koja je živjela u prošlosti. Ona je to ime posudila od historije i svakako joj ga na upotrebu mora vratiti.

JUGOSLAVIJA

Ja nisam jugonostalgičar. Ja ne vidim Jugoslaviju kao korake u pijesku, koji su ostali iza Josipa Broza. Ja korake u pijesku vidim ispred svih nas, koji smo živjeli, gradili i voljeli slobodu, koja je dio nas i koja se nalazi u našem zajedništvu. Kao što se Jugoslavenstvo veže za sve navedeno, tako se Jugoslavija veže, na političkom planu, za Komunističku partiju Jugoslavije. Već smo razjasnili da su osnivači SFRJ posudili ime Jugoslavija, a ne izmislili. Zbog toga ona nije umrla smrću KPJ.

Jugoslavija je neminovnost za njene bivše republike, sve dok im je sloboda u nacionalnom interesu. Međutim, ukoliko želimo da hodama sudbonosnim stopama zacrtanim od nas samih, onda ćemo prigriliti budućnost, no ukoliko želimo da se vratimo stopama u pijesku, koje morska voda za tren sapere, onda ćemo se vraćati u prošlost.

Historija je bezbroj puta pokazala, da svaka uvezena ideja, svaka uvezena politika, koncept, poredak, svako uvezeno društveno shvatanje na Balkan, nije polučilo rezultate, propalo je i povuklo generacije sa sobom u bezdan. Sve, naravno, mora da prođe kad-tad, ali nije obavezno i da propadne.

Da bi ponosna imena Bošnjaka, Crnogoraca, Hrvata, Makedonaca, Slovenaca i Srba odlučila da se ne stide svog prezimena Jugoslaveni, da ga prihvate i vole kao svoje, a ne kao nametnuto ili tuđe, da shvate njegov pravi iskonski značaj, ideja društvenog poretka mora da proiziđe iz Jugoslavenske glave, srca i duše.

Vidjeli smo Jevrejsko-Njemačke, Austrijske, Turske, Bizantijske, pa i Rimske poretke i društveno-političke ideje, koje su propale, a posebno se nasukale na Balkanski greben. I evropska ideja, Franko-Njemačka, dolazi iz vana.

Samo ideja, društveno-politički poredak, moralni poredak i kultura, koja je došla sa naših prostora, od naših ljudi, za naše ljude, može da obnovi i zaživi prirodni koncept jugoslavenskog zajedništva. Za naš narod kažu da nema snage za „revolucije“, da je previše ravnodušan. Međutim, naš narod je izgubio povjerenje prema stranim „ulagačima“ i „idejotvorcima“, a oči koje traže rješenje su uprte samo van Jugoslavije, dok naši domaći ljudi nude samo ideje fašizma, nacionalizma i bratoubilaštva, toliko bezrazložnog, da ne može, a da ne bude sponzorirano i potaknuto da nas istisne iz nas samih, te da nemamo gdje pobjeći nego u gospođu Evropu.

Za one koji gledaju samo prošlost, osjećaju se ravnodušno, za one koji gledaju samo sadašnjost, osjećaju se beznađno, ali oni koji gledaju u budućnost nesumnjivo vide borbu i opstanak ili ravnodušnost i nestanak.

Ni Josip Broz nije osnovao Komunističku partiju Jugoslavije 1941. godine, kada je Njemac već zapucao. Ona je osnovana kada je bila nevjerovatna i sama pomisao da bi Njemačka mogla da Jugoslaviju opet napadne, čekala je svoj tren i kada se prilika ukazala, ona je bila spremna da preuzme kormilo.

Fašizam i rasizam su evoluirali. Prije su njihovi glasnogovornici propagirali da Njemci, Talijani i Japanci neka nad-rasa, gospodarska rasa, dok su ostali, prvenstveno Slaveni, roblje i niža rasa. I ljudi su nasjedali na tu podvalu, sve dok fašizam nije vojno pobjeđen.

Danas narod nasjeda na novu podvalu, da mi imamo nekakav niži mentalitet, da smo mi posebno loši, dok su, naravno, posebno dobri opet: Njemci, Japanci... Ni onda ljudi nisu uviđali očitost fašističko-rasističke laži, koja im je pružana, pa i danas, vrlo lako se odluče da za sebe kažu da imaju „niži mentalitet“ od ovih fašističkih gospodara, kojima se, naravno i Amerika pridružila i koji žive dobro, zato što mi živimo loše.

Naš narod nije nimalo glup, ravnodušan ili zaostao. Naš narod je, kao što bi sam rekao – „ters“. Čovjek koji je ters, mnogo gundža i zanovijeta, ne voli da ustaje za svaku sitnicu, ali mu se stalno nakuplja i kad mu „padne mrak na oči“, ustane i vrlo neravnodušno, srčano u ljutito reaguje.

Ja se ne brinem, jer vidim da nam se nakuplja, a prošli put kad je naš narod ustao – raspao se Treći rajh!

Samir Arnautović

Svjedoci eutanazije

Sticajem okolnosti nisam bio u Splitu i veoma mi je žao zbog toga, ali ono što sam pripremio da kažem tamo iznijeću ovdje. Više sam praktičar, pa ću svoje izlaganje fokusirati na onome šta bi mi praktično trebalo da uradimo. Naravno, najprije ću napraviti jedan kraći uvod.

Svi zločinci svijeta se ne boje zakona, jer da ga se boje ne bi napravili zločin. Također, svi zločinci svijeta se boje svjedoka svog zločina. Da li će taj svjedok zločina biti materijalni ili će se pojaviti čovjek kao svjedok pri tome nije bitno.

Ako eutanaziju, kao ubistvo iz milosrđa, smatramo zločinom, a to je u većini zemalja svijeta tako, onda želim reći da je po mom mišljenju Jugoslavija eutanazirana. Za Jugoslaviju je bilo lijeka. Problem je bio u tome što su nasljednici, odnosno oni, koji su bili grabežljivi i namjeravali da naslijede imovinu te zemlje, bili protiv njenog liječenja. Bilo je neophodno da se ona eutanazira, jer bi vjerovatno kroz razgovore, o kojima je ovdje već bilo govora, Jugoslavija duže živjela. A što duže traje Jugoslavija problem bi bio za nasljednike, jer oni ne bi mogli početi gazdovati. Iskoristili su priliku da je eutanaziraju, ali je ostao jedan problem; ostali su svjedoci njihovog zločina. Ko su ti svjedoci? To su Jugoslaveni! Dakle, zločinci nisu dovršili posao, jer postoje svjedoci o napravljenom zločinu.

Želim skrenuti pažnju na tekst, koji je napisao Vladimir Vuletić o izgubljenoj YU generaciji 60-ih godina. Objavljen je pod naslovom: „Mi, nevidljivi, smo živi!“ Vrlo indikativan tekst. U njemu se između ostalog kaže da je osnovni problem te generacije samo njeno postojanje, jer predstavlja nepoželjnog svjedoka jednog vremena. Ta generacija je svjedok da je jedan drugačiji svijet moguć. Ne svijet liberalnog kapitalizma i globalizacije, već sasvim drugačiji svijet koga smo mi zvali društvenim poretkom – socijalizmom. U njemu je bilo i pozitivnih i negativnih stvari, a pozitivne su, svakako, preovladavale. Pri tome drugačiji svijet ne vežemo za ideologiju.

To znači da je postojanje Jugoslavena, kao neželjenih svjedoka jednog drugog i drugačijeg svijeta samo po sebi subverzivno, a time i neprihvatljivo. Jugoslaveni su, dakle, nepotrebni, suvišni i nepoželjni. Ali... mi moramo dokazati da nismo mrtvi, moramo dokazati da postojimo. Parafrazirajući pomenuti tekst i njime pojašnjavajući ono što želim reći ističem da smo trenutno nevidljivi, ali se budimo. Za jedne smo nepoželjni svjedoci, a za druge dragocjeni svjedoci. U ovom i ovakvom vremenu to za nas nije malo. Biti svjedok nije malo. Iako nezaštićen, ipak svjedok.

Jezdimir Milošević

Sarajevo, 30. oktobra 2011. godine